

Benjamin Ivaničin

»RADIOAKTIVNOST« KRŠĆANA — TEMELJ KRŠĆANSKE EGZISTENCIJE U SVIJETU

Bilo je to za vrijeme koncila. Možda u onom razdoblju u kojem je nastajala Konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu — *Gaudium et spes*. U koncilskom zraku koji smo disali pojavila se kao novost jedna formula-cija o pravdi: kršćani ne smiju čekati pravdu sklopljenih ruku niti je očekivati tek gore. Oni se moraju za nju boriti, da se ostvari ovdje na zemlji. Jedan od naših teologa naglasio je uz to, koliko se sjećam, da je Krist donio pravdu za zemlju, da je ostvarimo u našem eonu, a nije je rezervirao za nebo.

To je meni odgovaralo. Kao da su s mene kao vjernika spale neke spone. Kao da sam se iščahurio i našao u poprilično novom svijetu. Navirale su mi uspomene na kateheze moga oca u djetinjstvu. Činile su mi se u nekom neskladu s gornjim govorom o angažmanu za pravdu na zemlji. One su se više koncentrirale oko misli da će se svaka nepravda gore izravnati i naplatiti. Prigovarao sam sada samom sebi: zašto si nekad mislio za svoga sumještana koji nije imao svagdanjeg kruha, dok smo ga mi drugi, iako oskudno, ipak imali, da to tako mora biti? Zašto si mislio da je »ormar-peć« u tvornici, uz koju se neminovno za godinu-dvije dobivala tuberkuloza, ali je mamila k sebi jer se za rad u njoj dobivala dvostruka plaća — nevina ustanova? Zašto nisi ozbiljnije sudjelovao u štrajku s radnicima za povišicu plaće za rad u tupinolomu, iako si još bio dječak? Zašto si smatrao nepravdom kad su ti radnici kriomice kao namješteniku uzimali bonove da pravednije naplate svoj trud?

Činilo mi se da je svaki prigovor obarao pred mojim očima jedan zid, koji mi je priječio pogled u novi svijet, svijet zemaljske pravde, pred

kojim sam ja kao kršćanin dotle stajao drveno, a sada s punim angažmanom. I kako se koncilsko vrijeme sve više otvaralo optimizmu, što je više odmicalo kraju, nove formulacije o stavu kršćanina prema pravdi sve su više zagrijavale dušu i u njoj plele san o svjetskom poretku pravde u ovoj našoj civilizaciji, u ovoj našoj industrijskoj eri, u ovom našem konzumnom društvu. Predviđala se, doduše, žilava borba. I ja sam je predviđao. Tražila se visoka kršćanska svijest. I ja sam je od sebe tražio. Apeliralo se na sve. I ja sam se odazivao. Uspjeh će biti tu.

Ipak moram priznati da se neke skepse u uspjeh kakav sam zamišljao i u ostvarenje vizije pravde u svijetu kakva mi se pokazivala, nisam mogao riješiti. Lombroški tipovi, nasilnici, razbojnički raspoloženi ljudi, povijesni zavojevači i ugnjetavači prodefilirali bi povremeno kroz **moje** snove o pravdi i nagrizzali ih. Opazio sam da se pravda i ljubav, bez koje nema ostvarenja pravde, i preda mnogom plaše, pred mojom sebičnošću i zatvorenošću, pred mojom smirenošću u sigurnost životnog standarda u kojem živim. Teško sam mogao vjerovati u metanoju današnjeg čovjeka koji je do nedavno punio ratne koncentracione logore i u njima vršio kondenzirane svjetske zločine. Znao sam za oprečne ideologije i socijalne sisteme i za njihov broj, kao i to da svaka ideja nalazi svoje sljedbenike i svaki sistem svoje izvršioce. I sve je to konstantno na ovoj zemlji, u ovom eonu. A dok toga ima, kraljevstva pravde i mira nema.

Ta me je skepsa katkad mučila do te mjere da sam pomislio ne radi li se, kad je riječ o želji za pravdom i ljubavlju u ovom svijetu, o utopijskoj želji. Tad bih bio sklon u ime realizma povući se i iščeznuti s barikada. No pri tome sam osjećao da bi to ipak bila izdaja.

Trebalo je, dakle, novo gledanje na pravdu i njezino kraljevstvo na zemlji svesti u realne okvire, a da pritom ne strada entuzijazam. Pri tome mi je pomoglo svođenje nepravde pod opći pojam zla i pravde pod opći pojam dobra, pa sam dobio staru, ali autentičnu viziju svijeta: pravda i nepravda u svijetu **se** odnose jedna prema drugoj jednako kao zlo i dobro, a to dvoje bit je zbivanja, dijalektička jezgra povijesti. Ne radi se o tom da se uspostavi pravda i ljubav u svijetu trijumfalno i definitivno, bez primjese nepravde. To bi značilo ukloniti zlo iz svijeta, ukloniti sve zle ljude iz njega, iščupati sve nepravedne namisli iz njihovih srdaca. Radi se o tome da ja kao kršćanin, a sa mnogim svi kršćani učinimo sve koliko je **miOguće** za pravdu, da je na sve načine afirmiramo, **da** radioaktivno zračimo pravdu i ljubav gdje god se nalazili, da se iz sve duše zauzimamo za pravdu, za pravedan poredak u društvu i svijetu, makar znali da potpuno ostvarenog kraljevstva pravde i ljubavi u ovom svijetu, koji živi u grešnoj situaciji tako da ga ona povijesno na bitan način karakterizira, ne može biti.

U tom smjeru potresno je na mene djelovalo svjedočanstvo Brazilke Angeline de Oliveira. Ona je najprije bila nekvalificirana radnica

i uz to svršavala večernju školu. Zatim je radila u konfekciji i u prehrambenoj industriji te, konačno, u tvornici pokućstva. Istodobno je od 1956. do 1971. djelovala kao aktivan član JOC-a (Radnička katolička mladež), vršeći razne utjecajne uloge. Od 1974. je potpredsjednica Svjetskog pokreta kršćanskih radnika (MMTO). Borac za pravdu u ime radničkih obitelji i za njih. Prošla je i kroz zatvore. Svoje svjedočanstvo dala je na svjetskom savjetovanju laika u Rimu godine 1975.: »Reći ću vam kako sam se odlučila za ovu borbu. Kazat ću vam cijenu koju sam platila i pokazati ono što mi je pomoglo da ostanem dosad vjerna. Ne znam hoću li biti vjerna sutra, ali nadam se... Često sam bila obeshrabljena, jer čovjek se bori i bori, a rezultata nema... Ja nisam ni prva ni posljednja, ni sama koja sam se odlučila na tu borbu... Dakle, treba se boriti, treba sve učiniti što o nama ovisi u tom procesu preobrazbe, u tom uskrsnuću koje do'azi, u tom cjelokupnom oslobađanju koje se ostvaruje našim angažmanom.« Svjedokinja misli na Kristovo uskrsnuće, koje po nama djeluje u svijetu, i na Kristovo oslobođenje, koje se po nama ostvaruje, a to će uskrisivanje i oslobođenje kroz borbu trajati do posljednjeg dana. Nema, dakle, trijumfa pravde na ovoj zemlji! Postoji samo neprestana borba za nju. Na jednom međunarodnom skupu o miru kardinal Benelli je smjelo i otvoreno kazao: »Mi kršćani ulažemo sve za mir i pravdu kako bi ljubav zavladala svijetom. No pri tome nismo iluzionisti. Dobro znamo da se to ne da savršeno ostvariti na ovoj zemlji.«

Tako sam iskustvom drugih i njihovim autoritetom potvrđivao svoje uvjerenje o dijalektičkoj napetosti između pravde i nepravde kao o normalni i pokušavao njime normirati svoju koncilsku razbuzanost za pravdu i ljubav u svijetu. No poteškoće ipak nisu prestajale. Trebalo je, naime, tu dijalektičnost pravde i nepravde, dobra i zla konkretnije uočiti, kako ona izgleda u sadašnjem času, u kojem su pravda i nepravda podržavane ne samo pojedincima nego i političkim partijama, ekonomskim udruženjima i ideološkim blokovima, da bih konkretnije odredio zadaću svoga stavanja pod zastavu pravde.

U nastojanju da tu svoju zadaću konkretnije uočim, sjetio sam se nauke posljednjih desetljeća. Dobro znam da sam se bio razveselio u svoje vrijeme tezi o dužnoj neovisnosti vremenitog poretka od Crkve, koju je Karl Rahner čvrsto naglašavao i razvijao. I Koncil je naglasio tu neovisnost. Pred posljednje izbore u Njemačkoj njemački su biskupi dali izjavu da se Crkva ne opredjeljuje ni za CDU, ni za CSU, ni za SPD. Kako urediti vremeniti poredak, kako voditi svjetsku ekonomiju, kojim putovima krenuti u kulturnom djelovanju — to ne spada na Crkvu. Laici su slobodni što se tiče modela svjetovnog grada. Ta me je misao riješila jednog balasta, srednjovjekovne hipoteke upletanja Crkve u javne poslove. Nisam slutio da će ona značiti problem za me kao kršćanina, angažirana u borbi za pravdu u svijetu. Kakav problem?

Autonomija od Crlive u izgradnji svjetovnog grada ima svoje specifično lice. Ta se izgradnja ne vrši po nekom receptu apsolutne vrijednosti. Nema isključivog modela po kojem se gradi ekonomski, politički i kulturni poredak. Graditelji svjetskog poretka dijele se u mišljenjima, metodama i sistemima. Ni kršćani laici nemaju apsolutni recept. Otud za mene kršćanina dvostruko razočaranje. Prvo, u svom nastojanju za pravdom u svijetu ja kršćanin već unaprijed vidim da nema idealnog modela, a to znači idealnog ostvarenja pravde. Time se na nov način u meni potvrđuje trajnost dijalektike pravde i nepravde i još dublje taloži onaj mučan osjećaj Angeline de Oliveira o neuspješnosti borbe za pravdu. Drugo je razočaranje bilo još teže: u pomanjkanju apsolutnosti jednog recepta, jednog modela za izgradnju pravde u svijetu te u mnogovrsnosti ponuda sa strane partija o tome kako graditi pravedan svjetski poredak treba očekivati da će se kršćani podijeliti te jedni slobodno opredijeliti za jednu, drugi za drugu, a treći za treću stranku, što se u stvari i zbiva. S nekom nepreciznošću i grubom procjenom govorio sam sebi da ona četvrtina čovječanstva, onih 900 milijuna kršćana hrani sve partije svijeta, u njima i kroz njih se bori, ukoliko se bori, za evanđeoske ideale. Radi mogućnosti raznovrsnih društvenih modela prirodno je da se kršćani kao *slobodna* bića ne mogu sjediniti u jednu institucionalnu socijalnu društvenu frontu, u jednu partiju. Ta nužna podvojenost je ono što stvara mučan dojam, pogotovo danas, kad se posvuda po svijetu otvaraju jedinstvene fronte kao vjesnice i pionirke pravednijeg poretka.

Ipak sam brzo uvidio da je i ta podvojenost kršćana na stranke u borbi za pravdu dio dijalektike pravde i nepravde, dobra i zla, da nad njom ne valja lamentirati nego da je moram nadići. Ali kako?

Pitao sam se nije li isticanje podvojenosti kršćana u borbi za pravdu i ljubav u svijetu ipak pre naglašavanje nečega što u stvari ne zaslužuje tolik naglasak. Dobro, podvojeni smo mjestom i načinom borbe, ali nismo li jednodušni ciljem i idealom? Ne idemo li svi za evanđeoskom pravdom i ljubavlju, iako različitim putovima i modelima? Postoji različitost, ali postoji i jednodušnost. Ne radi se stoga o podvojenosti, nego o pluralizmu, o tako širokom pluralizmu, koji može osigurati jedino evanđeoska sloboda. Po njemu su kršćani kao kršćani posvuda gdje se ostvaruje dobro, gdje je Duh Sveti prisutan, a prisutan je svuda gdje god postoji mogućnost dobrog djelovanja.

Ta me je misao ohrabrila. Ono čega sam se bojao, a to je bila »razdvojenost« kršćana, to je sada za me postala evanđeoska poruka, naime da budemo posvud kvasac u tijestu. Danas bismo rekli da budemo radioaktivni, zračeći pravdu i ljubav do zatvora, do naoko nevidljivih rezultata u svim društvenim modelima u kojima živi svijet.

Dakako da se od mene traži kršćanska zrelost da izdržim jedinstvo u razdvojenosti, inače mi je konfrontacija s drugim kršćanima neizbježiva.

O tim konfrontacijama među kršćanima i mukama koje iz njih proizlaze svjedočio je Gabriel Mare na spomenutom svjetskom savjetovanju laika. Nisu male ni rijetke.

Možda mi je pri tome najteže *svjesno prihvatiti* tu različitost socijalnih opcija kršćana, pokloniti povjerenje njihovu izboru, odobriti opravdanost njihove suradnje sa strankama oprečnih ideologija, dakako, s njihova stajališta — itd. Težinu stvara to što ja svoju opciju redovito apsolutiziram kao jedino ispravnu i imam dojam da to čini i onaj s protivnom opcijom. A to je neispravno! Svi moramo priznati kontingentnost svojih stajališta i nužnost razilaženja, inače svoje stajalište i svoj stav, svoj odnos prema određenim modelima društva doista, iako možda podsvjesno, apsolutiziramo, a to je krivo, jer nema apsolutnog modela, kao ni apsolutnog stava prema jednom modelu. Kad sam to shvatio, postao sam otporniji na taktiku koja se u odnosu prema kršćanima rukovodi načelom: *divide et impera*. Odgovor je na nju: ne dati da dođe do konfrontacije među kršćanima, a nije odgovor jednoobraznost pod svaku cijenu. I nasmijao sam se, jer mi se činilo da ta taktika zapravo pomaže kršćanima da se što bolje razvrstaju u borbi za pravdu, za bolji poredak u svijetu, svatko prema svojoj karizmi.

I tek se sada, poslije tih razmišljanja, dobro osjećam.